

Leirvíksmálarin

Vit prenta her röðuna, sum Petur Martin Petersen í Fuglafirði helt tá framsýningin við verkum eftir Jóannis Kristiansen, listamanni sála, læt upp í Listaskálanum

Fyrst ein tók til Listasavn Føroya og Bárð Jákupsson fyrir at gera hesa stórfringnu framsýning til heiðurs fyrir »Leirvíksmálaran«, Jóannis Kristiansen.

Eisini skal eg bera eina heilsan til tykkum øll frá einkjuni eftir Jóannis, Else, sum ikki sá seg føra fyrir at luttaka her hvussu gjarna hon so vildi.

Jóannis Kristiansen var borin í heim í Leirvík 12. febr. 1918. Einasti sonur í aðru giftu hjá Svend Edv. Kristiansen av Skála. Mamman, Inger Anne, var úr Saltnesi úr húsunum við Gráastein. – Um hann hevði listagávarnar undan Gráasteini ella av Skála, vildi hann ongantið siga, men sannroynd var, at undan Gráasteini kom mangt óvanligt – eisini listarlig hegnisverk.

Móðurloysingur longu 2 ára gamalur, kom hann til hálvsystirina Amaliu at vera saman við systirini Ragnhild, sum á sín hátt eisini kom at vera honum í móður stað.

At hann tíðliga visti áhuga fyrir bókligum virðum og brúkti tíð sína at finna upp á mong ting, sum ikki vóru vanlig í gítinu útróðrarbygdini Leirvík í 1920' unum, gjørdi í mongum pápa hansara, sum eftirtíðin valdi at rópa Gamla Svend, ívasaman um einasti sonurin í seinnu giftu nakrantíð fór at kunna breyðfóða seg sjálvan í eini verð, har sjógvur, býur og hagi góvu livsgrundarlagið.

At eiga ein son í Leirvík í 1920' unum, sum oyddi tíð sína burtur við lesnaði og myndlist, sum onkuntið enn tá viltist inn í skúlabøkurnar við so líkum myndum av læraranum, at hetta varð átalad, var herskin kostur hjá skilmaninum Gamla Svend at svølga. – Ein son í seinna hjúnalagnum, sum ongantið fór at evna tað, ið til skuldi fyrir at kunna seta fót undir eigið borð. Nógv vóru tó tey ið hámettu ríku evnir Jóannisar til at finna uppá og skapa ítriv og loysnit, sum gjørdur tilveruna hjá óvítunum á Toftanes garði eitt sindur glæsiligari, enn stravn gerandisdagurin annars loyði. Men at venja seg til harðbaldna lívið á landi og sjóvi, til tað lívið, sum kravdist fyrir at búleikast í Leirvík í barna- og ungdomsárum hansara, hevði hann ikki hugsku til.

17 ára gamalur kundi Jóannis tilveruna heima so truppla, at hann vágði alt fyrir at bróta seg burtur úr tí tilveruforni, sum ætt eftir ætt undan honum hevði góttikið. – Hann valdi at fara út í stóruverð at søkja sær kunneleika innan listamannayrkið.

At stíggjarnir skuldu vera honum so brattir til tey beitt har listarmaðurin eigur himmalin opnan fyrir virkismøguleikum sínum, visti hann ikki, fyrr enn hann stóð mitt í Keypmannahavn og hevði brennt allar bryr til heimbygdina – tí í 1935 var teinurin úr Leirvík til Keypmannahavnar ikki ein ferð, ein kundi loysa sær frá einum degi til annan. Í litla heftinum, sum Listasavn Føroya gevur út í sambandi við hesa framsýning, ber til at lesa eitt sindur um, hvussu hendan fyrsta tíðin kendist honum, hvussu hann fyrst mátti søkja sær útbúgving til eitt trygt livibreyð í tí fremmanda, aðrenn hann kundi fara undir at gera dreyim sin innan listarheimin til veruleika.

»Oyðumarkarferð« hansara kom at vara í uml. 5 ár. Hesa tíð segði hann seinni vera neyðuga fyrir at búast og tryggja grundarlagið undir listamannavirksemi sítt.

Við árslok 1943 finna vit hann á Kunstakademíinum, har hann kom at mála hjá prof. Aksel Jørgensen. Her møtti hann eisini Ingálvi av Reyni, sum eisini gjørdist ein av vininum í útleigini. Við millumbilum kom akademitiðin at vara til 1947. Í 1945/46 var hann eitt skifti heima í Føroyum fyrir at heilsa upp á síni kær, sum hann ikki hevði sæð síðan 1935.

Eftir hetta koma nógv strævin ár, har Jóannis Kristiansen gerst meira og meira greiður yvir, at listin var so kravmikil, at ómøguligt var at røkka settu málini. Hann malar og malar – setur til víks – tekur fram aftur – málir yvir og setur aftur til víks. Hann gerst hesa tíðina meira og meira greiður yvir, at tann málningur hann vil mála, ikki letur seg endurgeva á einum lörfti. Hann droymir um ein málning, sum í uppseting og heild skal hava eina fyllu í ljósi, ið ger hann so livandi og skær, at alt, sum í honum er dregur anda, so óneyðugt er at lána »lív« uttanfrá.

Hann sigur soleiðis í einum brævi til ein vin sín:

»lysets trængin igennem stoffet, hvor har jeg kæmpet med denne masse – dette stof – som er nok i sig selv – men hvoraf alt igen kan skabes«.

Hesi árin eftir akademitiðina kennast honum á ein hátt svarast, sigur hann í einum brævi, tí óvissan um endamálið

og úrslit við málningavirkseminum ikki kennast nogv sannførandi.

Kanska var tað tá, at hugsan Jóannisar, um at upprunamálningurin altið verður verandi í listamanninum, kom upp, – og at máladað lörftið bert, og ongantið annað enn bert, var ein roynd ávegis.

Men so í 1962 er tað, at fyrr. landslæknin H. D. Joensen, sáli, fer at vitja hann í trøngu íbúð hansara í Keypmannahavn, har hann bæði býði og máladi. Hann gerst hugtakin av teim málningum, hann sær, tekur nakrar teirra við til Føroya og fær teir við á eina framsýning saman við Ingálvi av Reyni og Hansi Hansen.

Hesi løtu hendir »undurið«, hann so »eingi hevur biðað eftir, men sjálur ikki trúði kundi herja. Fólk tóku væl ímóti honum. Ummælani eru honum góð. Hinir báðir hann stillar út saman við, eru longu kendir, eru bløðini beinan vegin á einum máli um; men her eiga vit ein listamann, uttan at nakar yvir høvur hevur gáað um tað. Ikki eru tað altið tey stóru og dýru orðini, sum t.l. skulu fyrir at loysa upp fyrir tí innibygda.

Nú koma framsýningar hansara ar um ár, har rósurnar eru tær flestu, hóast onkur tórnir onkuntið finst ímillum – treyðugt so. Framsýningarnar í Føroyum og niðri, har hann kom at búgva og starvast størsta partin av ævi síni, vóru honum nú so gevandi, at hann seinastu 25 árin bert fekt við málningavirksemi sítt. Fleiri vóru tey, ið góvu honum serligan ans. Niðri gjørdist hann heiðurslimur í listafelagnum úti á Danmarks Tekniske Højskole, har hann seinnu árin bæði stillaði út og gav frálæru um list. Listasavn, feløg, peningastovnar og einstaklingar bæði her í Føroyum og aðrastaðni hava fitt tal av málningum hansara.

Treytin fyrir at kunna mála, segði hann vera afturvendandi ferðir sínar til heimaumhvørvíð. Tí var hann øll tey seinnu árin eina líka trúgvur gestur í heimbygdini, sum flytfluglurin. Var sólin hækkað so mikið móti sumri, at hon megnadi at geva luftini ta fyllu og landslagnum tað lív í litum, sum impressionistiska sinnalag hansara tørvaði, var hann – saman við Elsu, sum hann giftist við í 1967 – at siggia við málarakassa og staffellii ymsastaðni niðri á Bakkanum, í bæi ella haga, har hann við pensli sínum gandaði »sálina« í náttúruni yvir á lörftið.

Sjálur nevðist hann øll árin heima eitt sindur av at arbeiði hansara ikki var rættligt arbeiði fyrir ein leirvíksing. Hetta plagdi hann eitt sindur skemtiliga at fortelja við hesi litlu søguni:

Ein dagin, hann er niðri á Nesinum og malar, stendur knappliga ein litil drongur við síðuna av honum. Teir hyggja upp á hvønn annan, og drongurin sigur:

»Eg siggi teg so oftani standa og mála bilót«.

»Gerst tú ongantið nakað?«

»Hvussu meinar tú?« svarar Jóannis.

»Ja, eg meini um tú ikki rór út ella arbeiðir á Frost«.

sigur drongurin.

Eg mátti hugsa meg um eitt bil, sigur Jóannis, og so mátti eg viðganga fyrir hesum litla:

»Nei eg geri ongantið nakað«.

Hóast børn viðhvørt duga betur at útgreina sannleikar um mangt og hvat enn tey vaksnu, so hava leirvíksingar verið góðir við »Leirvíksmálaran«. Ikki munnu tað vera mong, sum í dag ivast í, um hann hevur arbeitt ella gjørt nakað í æviskeiði sínum. Avrik hansara eru til skjals í næstan helminginum av húsunum í bygdini. Er tað nakar, sum hevur dugað at mynda gamla bygdarsamfelagið í Leirvík bæði í tekning og málningi, so er tað hesin leirvíksdrongurin, sum 17 ára gamalur valdi at stinga í pjókan og leita út í stóruverð eftir svarunum upp á teir mongu spurningarnar heimaumhvørvíð ikki dugdi at geva honum tá. Kanska finnur askoðarin summi av svarunum í málningunum, sum settir eru upp til hesa afturlitandi listaframsýningina.

Í eini forvitnisligari kanning, sum gjørd var í 1993, tá ið Jóannis hevði blivið 75 ár og heimbygdin, Leirvík, setti upp eina heiðursframsýning við honum, kom fram, at málningar hansara finnast kring allan heim í øllum veraldarportum.

Úrslitið av hesi kanning kann fáa tankarnar at leita aftur til 12. febr. 1918, tá ið Gamli Svend fekk einasta sonin í seinnu giftu. Mundi hesin sonurin, sum so nógv vón varð sett til, ikki royndast heimbygd síni eins dyggur útróðrarmaður sum faðirin. Mundi hann ikki vera líka so dugnaligur at bróta burtur úr nýggjum og røkja fjøllini, um vit í hesa máliskun leggja dygd, sum ikki bert geva búkfyllu, men eisini ta mettuna, ið menniskjan ikki kann vera fyrriuttan, um huj sað verður um tað lív, sum av og á lyftir okkum upp úr gráa gerandisdøgnum.

At hann hevði útróðrarmannin í huga, tá ið hann 70 ára gamalur troyttur legði árnar inn, segði hann við einum málningi, har hann malar ein bát, sum fyrir fyltum seglum stevnir inn av Norðhavinum. Hóast hann sjáldan plagdi at leggja dent á, at motivio átti eina søgu við síðuna av tí, ið hoyrði kompositiðini til, so nevndi hann við hendan málning, tá ið hann ringdi upp niðri frá og segði: »Nú havi eg málad tær bátn hjá pápa á veg aftur á Leirvík av útróðri norðanfyri. Ongin maður sæst í bátnum, tí pápi er farin, og minir dagar munnu fara at fækkast. Men vónandi fer »báturin« áhaldandi at sigla«. Og so eftir eina løtu meðan hann dregur eitt sindur á málningum hann:

»Kanska gjørdist eg eisini eitt slag av útróðrarmanni«.

Eg vil enda við einum litlum málningi í orðum, sum mangur leirvíksingur saman við mær eigur at kunna gera til síni:

Eg tekti teg í tokutámi í grønu gjót við gjargarð, eg sá teg lita lot á lörft og ælabogan, sum hann var.

Ein grønan, gulan gúðagend, har handahógv og fúlduhagni sær settu lit og ljós í bland ígjøgnum múka mjørkaregnið.

Gudagivin glæstriglema, foldarinnar fína fleyr, seg upp á tin málning ama, listarlívsins sevjuseyr.

Petur Martin Petersen